

MAVUMBELO YA PHOLISI YA RIRIMI YA XIKOLO?

Phafulete ya 3

**Dzivamisoko
2024**

Phafulete leyi ya kumeka hi Xivhenda,
Xiqhoza, Xipedi, Xizulu, Xisuthu, Xibunu,
Xitswana, Xitsonga, Xiswathi,
Xindhevele, Ririmi ro Koweta na Xinghezi.

Languta eka www.bua-lit.org.za ku kuma vuxokoxoko.

Xana i yini pholisi ya ririmi ya xikolo?

Pholisi ya ririmi ya xikolo i tsalwa leri – vulaka leswaku i tindzimi ihi ti tirhiseriwaka mitirho yo hambanahambana exikolweni tanihi ku dyondzisa, ku dyondza, ku kambela, migingiriko yo engetela na vufambisi. Nyikaka vutsundzuxi bya hilaha vavulavuri va tindzimi to hambanahamabana va nga ta xiximiwa hakona exikolweni yi fanele yi lemuka ririmi ra ku dyondza, ku dyondza na switirhisa swa ku seketela mahlelelo vuhleri (LTSM) na hilaha leswi swi nga tirhisiwaka hakona ku hlulukisa vuswikoti bya n'wana bya ku vulavula, twisisa, ku hlaya na ku tsala hi ririmi leri tlulaka rin'we. Nyikaka maendlelo lawa ya nga masungulo ya swinawana swa dyondzo hi tindzimi timbirhi kumbe ku tlula swi nga endlisiwaka xiswona exikolweni na ku landzeleriwa hi kungu ra leswi faneleke ku endlwa ku va ri simekiwa.

Xana hi byihi vundzeni bya pholisi ya ririmi ya xikolo?

Pholisi ya ririmi ra xikolo yi fanele yi boxa: hilaha ti/ririmi ri nga ta xiximiwa hakona hi hinkwavo lava nga exikolweni; hitihi tindzimi leti nga ta dyondzisiwa exikolweni; leswaku hi (ri)tihi (ri) tindzimi leti(ri) nga ta dyondzisiwa tidyondzo, naswona eka (ti)levhele tihhi. Yi vula leswaku i tindzimi tihhi ti nga ta tirhisiwa eka vutihlanganisi bya le handle na bya le ndzeni. Yi bumabumela xivumbeko xa ririmi exikolweni, tanihi titilasi ta tindzimimbirhi na/kumbe madyondziselo yo famba swin'we, kumbe tindziminyingi/to cinceka. Yi hlengeleta switirhisiwa hinkwaswo swa xikolo eka ririmi swo fana na tibuku ta layiburari tisenhara ta swipfuno na swipfuno hi vanhu kutani yi pimanyeta hilaha leswi swi nga tirhisiwaka hakona kahle.

Xana hikwalahokayini swi ri na nkoka ku va na pholisi ya ririmi exikolweni?

Swikolo hikwaswo swifanele swi va na pholisi ya ririmi. Yi hlohlotella ku tixiyaxiya loku yaka emahlweni hi mayelana na ku dyondza, ku dyondzisa na ku kambela kahle. Yi nyika masungulo ya vuxaka lebyinene exikarhi ka vana na vadyondzisi. Yi engetela vuswikoti bya xikolo eka ku antswisa ku tirha ka xikolo, ntsena loko tindzimi ta le kaya ta vana tikatsiwa eka kharihulamamu. Yi tisa ku cinca ko amukeleka ka swa dyondzo na swa ximunhu exikolweni (tanihilaha moya wu nga wo katsa hinkwavo na ku amukeriwa ka ku hambana)

Xana pholisi ya ririmi ya xikolo yi vumbiwa njhani?

Ku tumbuluxa pholisi ya ririmi ya xikolo i maendlelo lama ya katsaka – Ku vulavurisana exikarhi ka vadyondzisi, vatswari na vadyondzi hi mayelana na tindzimi leti faneleke ku tirhisiwa eka ku dyondzisa, ku dyondza, ku kambela migingiriko yo engetela na vufambisi. Ku vulavurisana swifanele swi aka vun'we bya xikongomelo eka vaaki va laha xikolweni, ku katsa exikarhi ka vatswari na vadyondzisi. Swikatsa ku vonisava swin'we eka matwisiselo ya ririmi, ku kholwa na mitolovelo, ku kuma leswi nga ntiyiso ku teka xiboho eka matirhiselo ya ririmi eka vaaki, na ku fikisa vuxokoxoko eka vatswari, vadyondzisi na vadyondzi eka ku tisa ku lemukisahi ku tisa nkoka wa ku tirhisa na ku dyondzisa hi tindzimi timbirhi kumbe tindzimi to tala. Ku tumbuluxa pholisi ya ririmi ra xikolo swikatsa ku teka swiboko swa hilaha vana va nga hluvukaka hakona eka tindiminyingi, na ku aka xivono xa xikolo xa hilaha matirhiselo ya tindzimi ya nga hoxaka hakona xandla eka dyondzo leyi vuyerisaka. Pholisi yi lava ku vumba, ku pfumelelana, ku amukela, ku simeka, ku landzelerisa na mpfuxeto lowu yaka emahlweni.

Xana i vamani va nghenelelaka eka ku vumba pholisi ya xikolo?

SGB (huvo ya mafumelo ya xikolo) yi boha hi nawu ku vumba pholisi leyi hlohlotelaka tindziminyingi. Vatswari va nghenelela eka ku teka swiboho. Vadyondzisi na vatokoti van'wana va hlamusela vaaki hi ta nkoka wa dyondzo ya ririmi ra manana eka dyondzo. Vadyondzisi hi vona vayimerinkulu va nsimeko wa pholisi na mphakelo wa kharikhulamu. Vufambisi bya xikolo na/kumbe SGB va fanele va rhangela ku tirhisana ka swiyenge swo hambana leswi tekaka xiboho eka ku kanela maendlelo yo hambanahambana na mitirho.

Xana i ku hambana kwihi loku pholisi ya ririmi ya xikolo xa tindzimibirhi/nyingi yi nga ku tisaka eka xikolo xa le mugangeni?

Pholisi yi nga fikelerisa xivono xa vurhangeri exikarhi ka vatswari, vadyondzisi na vadyondzi. Swi nga antswisa tilitheresi ta vana. Swi nga tisa xiyimo xa le henhla xa vutitshemi bya vadyondzi. Swi nga tisa tilevhele ta le henhla ta xichavo exikarhi ka vavulavuri va tindzimi to hambanahambana va tindzimi ta le kaya. Swi nga tisa moya wo nghenelela exikarhi ka mitlawa leyi nga na ku tsakela exikolweni.

Hi khensa PRAESA eka mpfumelelo wo tirhisa nakambe vundzeni bya mitlhandlamano ya swibukwana swa 2008. Hi khensa Zenex Foundation leyi endleke leswaku ku humelerisiwa ka tiphafulete leti ti humelelaka.

Swi lulamisiwile hi Soraya Abdulatief, Xolisa Guzula, Ntombizanele Mahobe, Carolyn McKinney, Nadeema Musthan, Margie Probyn, Brian Ramadiro, Robyn Tyler, Zola Wababa.

Dizayinara ta Khavha i Phumle April
Vadzayini i Fort Hartley Brand Consultants

Muhundzuluxeri i Gezani Chabalala

ZENEX
FOUNDATION

buā-lit
language and
literacy collective